

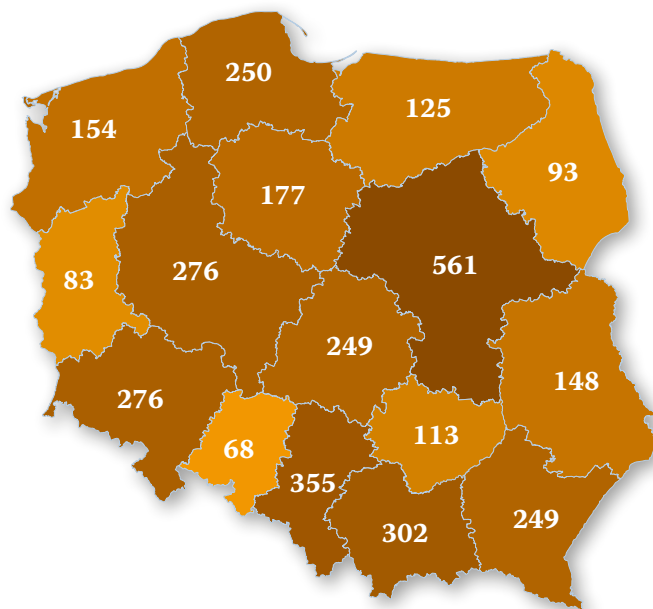
Spis powszechny z 2021 r. a Karaimi

Poczynając od pierwszego spisu powszechnego, który został przeprowadzony w Imperium Rosyjskim w 1897 roku, wiemy, że oficjalne statystyki z Karaimami sobie nie radzą. Według danych z 2002 r. w Polsce zamieszkiwało nas 44, w 2011 identyfikację karaimską podało 346 osób, a co się wydarzyło w roku 2021?

Z końcem roku 2022 Główny Urząd Statystyczny zaczął publikować na swoich stronach wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 w zakresie ludności oraz struktury narodowo-etnicznej. Były one bardzo wyczekiwane. Początkowo jednak pojawiły się jedynie dane różnicujące osoby, które spisując się, podały deklarację narodowościową polską oraz niepolską. Oczywiście, deklaracji polskich wyłącznie (89,9%) oraz jako deklaracja jedna z dwóch (89,1%) było najwięcej. Nas jednak najbardziej interesowała struktura dwóch pozostałych grup: niepolskiej (2,2%, 1,0% lub 3,3%) i nieustalonej (9,9%) w dowolnych konfiguracjach. Przyszło nam jednak cały rok czekać na ostateczne wyniki w zakresie przynależności narodowo-etnicznej i języka używanego w domu – zaczęły się one pojawiać na stronie GUS w końcówce roku 2023.

Jak ważne są dla nas oficjalne wyniki, nie trzeba nikogo przekonywać. To przecież na nich jako wiarygodnym i mierzalnym wskaźniku opiera się Państwo, tworząc politykę względem mniejszości oraz przedstawiając strukturę społeczną Państwa w raportach z realizacji *Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych* czy też postanowień *Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych* dla Komisji Europejskiej, a także przygotowując budżet dla mniejszości – na cele rozwoju ich życia kulturalnego, oświaty mniejszościowej, używania drugiego, mniejszościowego języka w gminach czy opracowania tablic dwujęzycznych.

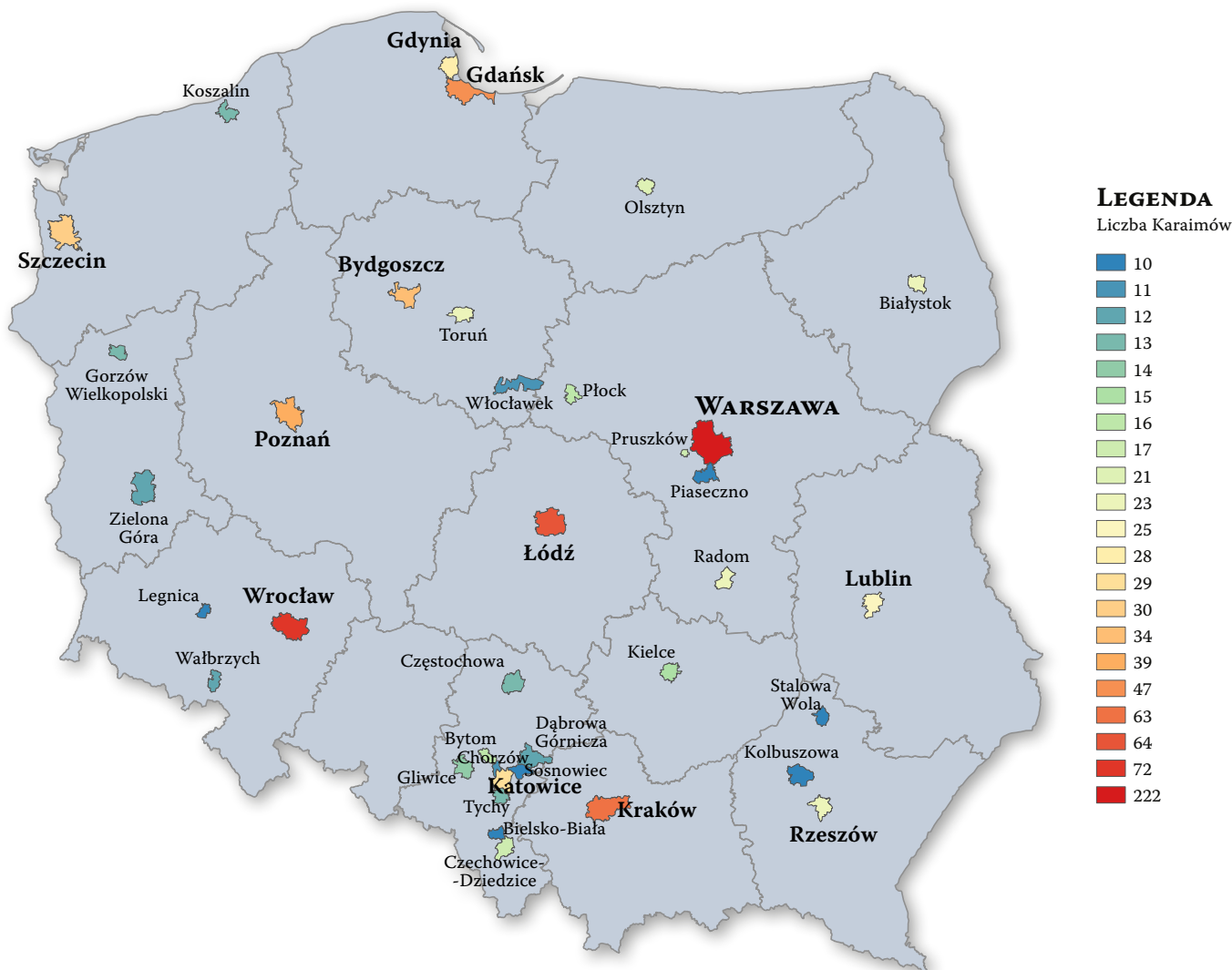
Większość, jeśli nie wszystkie, mniejszości tzw. ustawowe, przygotowując się do spisu, tworzyły kampanie promocyjne oraz strategie działań. Z tego właśnie powodu dla działaczy, aktywistów, ale też i naukowców ten temat był bardzo istotny. Przygotowania do spisu stały się tematem debat oraz analiz naukowych. Swoistym podsumowaniem tego etapu jest publikacja

Ludność karaimska w województwach wg Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021

zbiorowa pod redakcją Sławomira Łodzińskiego i Kamilli Dołińskiej *Mobilizacja etniczności. Mniejszościowe społeczności narodowe i etniczne w spisie powszechnym ludności i mieszkań w Polsce w 2021 r.* wydana przez Wydawnictwo Naukowe Scholar w czerwcu tego roku.

Można się oczywiście zastanowić, czy jeden mail, jedna grafika, jeden post, plakat opublikowany w „Awazymyzie”, kilka rozmów było dla społeczności karaimskiej wystarczającą mobilizacją spisową. Z niecierpliwością czekaliśmy na wyniki, by

Skupiska ludności karaimskiej powyżej 10 osób w gminach wg Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021

to ocenić. I proszę, 30 grudnia 2023 r. zobaczyliśmy, że tak długo oczekiwane przez nas dane pojawiły się w postaci raportów i wstępnie opracowanych danych. Wydawać by się mogło, że precyzyjnie przygotowane strategie zadziałały – wiele mniejszości miało wzrost o około 3000 osób, co oczywiście cieszyło do momentu, gdy nie spojrzeliśmy w wiersz z danymi karaimskimi. Okazało się bowiem, że w Polsce zgodnie z oficjalnymi danymi z dnia 29 września 2023 r. mieszka 3479 osób, które zadeklarowały karaimską tożsamość. W tym 3185 osób identyfikuje się z mniejszością karaimską jako jedyną, a 3383 wymieniło identyfikację karaimską jako pierwszą. Wzbudziło to nie małą konsternację w kręgach karaimskich, mniejszościowych i naukowych. Pojawiło się pytanie: jak to zrobiliście? Jaka była wasza strategia? Czy to może jednak błąd?

W kolejnych udostępnianych raportach w coraz bardziej precyzyjnych wycienieniach pojawiły się bardziej szczegółowe

dane. I tak w oparciu o tablice z 20 grudnia 2023 r. można stwierdzić, że ludność karaimska mieszka we wszystkich województwach, co więcej – skupiska ludności karaimskiej powyżej 10 osób również występują we wszystkich miastach wojewódzkich, a w niektórych województwach jest nawet więcej niż jedna taka zbiorowość. Najwięcej takich gmin pojawiło się na Górnym Śląsku, choć Mazowsze, Dolny Śląsk i Kujawsko-Pomorskie dzielnie dotrzymują mu kroku. Żałować jedynie możemy, że dolna granica wskazywania skupisk w tabelach to 10 osób w gminie, gdyż zaciemnia nam to obraz, bo paradoksalnie zdarza się, że w miastach, gdzie mieszka mniej niż dziesięć osób znanych nam z imienia i nazwiska, społeczność nie została wykazana w danych oficjalnych – takim przykładem może być Sopot.

Po nałożeniu przez GUS na dane ogólne, dotyczące wszystkich mieszkańców kraju, filtru posiadania obywatelstwa

Ulotka informacyjna w języku karaimskim o Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań 2021. Źródło: materiały ZKP

polskiego liczebność grupy zmniejszyła się do 3466 osób, w tym 1629 mężczyzn i 1837 kobiet zamieszkujących zarówno na wsiach jak i w miastach – różnica na korzyść miasta to ok 500 osób – w równomiernie rozkładających się grupach wiekowych.

Początkowy szok szybko jednak minął, a my zaczęliśmy rozumieć i wyjaśniać. W końcu 2020 r. miały internetową premierę wirtualna mapa i pieśni Karoliny Cichej w ramach projektu Karaimska Mapa Muzyczna. Wraz z nadejściem wiosny 2021 r. zaczęliśmy prowadzić intensywną działalność promocyjną karaimskiego dziedzictwa i kultury, wykorzystując do tego płatne reklamy w mediach społecznościowych, aby przygotować się do premierowego koncertu i wydania dwupłytkowego albumu. Te działania nałożyły się niewątpliwie na kampanie promocyjne etniczności związane z przygotowaniem do Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021, który trwał od kwietnia do lipca 2021 roku. I w ten sposób nie tylko Karolina Cicha odkrywała mniejszości, ale również ponad 3000 naszych współobywateli, odkrywając naszą społeczność, postanowiło wesprzeć najmniejszą mniejszość w Polsce swoją deklaracją. Innego wytłumaczenia jak dotąd znaleźć się nie udało – bo zasługą nie była ani migracja, ani przyrost naturalny, ani też odświeżona/odzyskana tożsamość etniczna.

Potwierdzać tę tezę wydają się inne wyniki, które pojawiły się w kolejnych miesiącach 2024 roku, dotyczące tak przynależności religijnej, jak i języka używanego w domu. Oczywiście,

nie każdy członek naszej społeczności zadeklarował przynależność do Karaimskiego Związku Religijnego. Analizując przynależność wyznaniową w danych spisowych w tabeli „Ludność Polski według grup wyznań i rodzaju deklarowanej przynależności wyznaniowej”, znajdujemy informację, że przynależność do Karaimskiego Związku Religijnego zadeklarowało 50 osób, z tego w województwie małopolskim 3 (pow. Kraków), mazowieckim 26 (pow. Pruszków – 3, m. Warszawa – 21), pomorskim 9 (m. Gdańsk – 4), świętokrzyskim 3 (pow. kielecki – 3), wielkopolskim 3 (w żadnym powiecie nie ma 3 osób). W tej tabeli uwzględniono dane o tych rodzajach deklaracji wyznaniowych, które w danym województwie były reprezentowane przez co najmniej 3 osoby, dlatego najpewniej nie pojawiło się województwo Dolnośląskie i Wrocław.

W działaniach promocyjnych zachęcaliśmy, by obok deklaracji etnicznej i wyznaniowej wskazywać język karaimski jako używany w domu – bo przecież używamy go m. in. w religii i kulturze. W spisie język karaimski zadeklarowało w całej Polsce 16 osób, w tym w województwie Dolnośląskim 3, a w Mazowieckim 8 (m. Warszawa – 6). Tu w tabelach uszczegóławiających ludność wg powiatów i gmin uwzględniono dane reprezentowane również przez co najmniej 3 osoby.

Spoglądając na mapy ukazujące rozmieszczenie skupisk karaimskich w Polsce, wszyscy muszą przyznać, że robią one wrażenie. Na ziemię jednak sprowadzają nas dane związane z deklaracjami wyznaniowymi i językowymi – są to przecież nierozłączne składowe karaimskiej tożsamości. Zgodnie z deklaracjami urzędników i duchem demokratycznego prawa do określania własnej przynależności narodowo-etnicznej nie możemy nikomu powiedzieć, że nie jest Karaimem. Dlatego też teraz staje przed nami wyzwanie: musimy poznać nowych członków społeczności i zadbać o ich potrzeby związane z rozwojem tożsamości kulturowej i etnicznej. Tego jednak nie będziemy mogli zrobić bez wyraźnego wzrostu wsparcia Państwa w dotacjach na działalność kulturalną. Musimy też zastanowić się nad takim przygotowaniem do kolejnego spisu powszechnego, żeby dane, którym za 10 lat będziemy się przyglądać, nie wywoływały w nas tylu sprzecznych emocji.

Mariola Abkowicz

Mniejszość karaimska w Polsce

Liczebność przedstawicieli społeczności karaimskiej w podziale na grupy wiekowe wg danych ze spisów powszechnych z lat 2011 i 2021

